

Регіональні стратегії нейтралізації загроз зовнішньоторговельній безпеці в умовах воєнної агресії

Заїка Олексій Олександрович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2025	Економіка	339.5:339.9:351.862

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15210165>

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження регіональних аспектів зовнішньоторговельної безпеки України в умовах повномасштабної збройної агресії РФ. Наголошено, що безпека у сфері зовнішньоекономічної діяльності не може бути редукована до сукупності статистичних показників експортно-імпоротної динаміки, а потребує осмислення як багатовимірного явища, що формується на перетині інституційного, логістичного, ринкового та інформаційного вимірів. Акцентовано на зміні фокусу, від національного до регіонального рівня, у контексті пошуку ефективних стратегій протидії загрозам, спричиненим руйнуванням торговельної інфраструктури, блокадою логістичних ланцюгів, втратою ринків збуту, зниженням інвестиційної привабливості та дискредитаційними кампаніями з боку держави-агресора.

У межах дослідження запропоновано концептуальну модель регіональної зовнішньоторговельної безпеки, яка охоплює чотири ключові компоненти: інституційну стійкість, інфраструктурну функціональність, гнучкість логістичних маршрутів і здатність до зовнішньоекономічної інтеграції. За допомогою структурно-функціонального аналізу окреслено типологію загроз, виявлено їхню просторову асиметрію та визначено характерні риси для різних груп регіонів. Особливу увагу приділено аналізу стратегій нейтралізації загроз, які включають використання нових логістичних коридорів, формування регіональних експортних кластерів, розвиток локальних інституцій підтримки експорту та комунікативне репозиціонування регіонів на міжнародній арені.

У підсумку обґрунтовано, що формування дієвих регіональних стратегій у сфері зовнішньоторговельної безпеки є необхідною умовою післявоєнного економічного відновлення України, а також ключовим елементом нової моделі просторово збалансованої та суб'єктно орієнтованої економіки. Зроблено висновок про доцільність зміни нормативної парадигми державної політики в напрямі надання регіонам більшої автономії в питаннях зовнішньоекономічного стратегування.

Ключові слова: зовнішньоторговельна безпека, регіональна економіка, стратегія адаптації, збройна агресія, інституційна інженерія, логістична стійкість.

Regional strategies for neutralizing threats to foreign trade security in conditions of military aggression

Abstract. The article presents a comprehensive study of the regional dimensions of Ukraine's foreign trade security under the conditions of full-scale armed aggression by the

¹ Львівський торгово-економічний університет, <https://orcid.org/0000-0002-6306-3936>

russian federation. It is emphasized that security in the field of foreign economic activity cannot be reduced to a set of statistical indicators of export-import dynamics, but requires interpretation as a multidimensional phenomenon formed at the intersection of institutional, logistical, market and informational domains. The focus of analysis shifts from the national to the regional level in the search for effective strategies to counteract threats caused by the destruction of trade infrastructure, disruption of logistics chains, loss of export markets, decline in investment attractiveness, and disinformation campaigns launched by the aggressor state.

The research proposes a conceptual model of regional foreign trade security based on four interrelated components: institutional resilience, infrastructure functionality, flexibility of logistics routes, and capacity for foreign economic integration. Through structural-functional analysis, a typology of threats is outlined, their spatial asymmetry is revealed, and characteristic features of various regional groups are identified. Particular attention is paid to the analysis of strategies for neutralizing these threats, including the use of alternative logistics corridors, formation of regional export clusters, development of local export support institutions, and the communicative repositioning of regions in the international arena.

In conclusion, the study substantiates that the development of effective regional strategies in the sphere of foreign trade security is a prerequisite for Ukraine's post-war economic recovery and a key element in the formation of a new model of spatially balanced and subject-oriented economy. The paper argues for the need to revise the normative paradigm of state policy in favour of granting greater autonomy to regions in the field of foreign economic strategizing.

Keywords: foreign trade security, regional economy, adaptation strategy, armed aggression, institutional engineering, logistics resilience.

Вступ

У контексті повномасштабної війни, розв'язаної рф проти України, проблематика зовнішньоторговельної безпеки набула якісно нової ваги - не лише як об'єкт економічної політики, а як екзистенційний виклик цілісності, самодостатності та глобальної суб'єктності держави. Особливої гостроти це питання набуває на регіональному рівні, де фронтові лінії, логістичні вузли та виробничі кластери опинилися в епіцентрі системного удару по економічному каркасі країни. У таких умовах регіони постають не як периферійні виконавці державної зовнішньоекономічної стратегії, а як її носії - зі своєю логікою виживання, адаптації та відновлення.

Актуальність дослідження зумовлена не лише практичною значущістю теми для забезпечення макроекономічної стійкості України, а й потребою в теоретичному переосмисленні самої категорії «зовнішньоторговельна безпека». Йдеться про перехід від індикативно-кількісного розуміння до системно-функціонального трактування, що враховує інституційну спроможність регіонів, гнучкість логістичних структур, здатність до ринкової репозиції та стратегічного мислення в умовах гібридних загроз. При цьому зовнішньоторговельна безпека має розглядатися не як самодостатня мета, а як інструмент економічного суб'єктного відродження регіонів у воєнний і післявоєнний періоди.

Питання регіональної зовнішньоекономічної безпеки досліджувалися в працях таких науковців: Бабець І., Бродський В., Власенко І., Заїка О., Карпенко О., Коцеруба Н., Мельник Т., Петелицький М., Поліщук Л., Рабінович М., Солоненко А., Сухомлин М., Тернова А., Філіпенко А., Шнирков О. та інші. Зазначені дослідження дозволили закласти методологічне підґрунтя для осмислення безпеки в експортно-імпортній сфері, окреслити базові підходи до її оцінювання, виявити зв'язок із національною економічною стратегією. Проте низка аспектів залишається малодослідженою або взагалі не охопленою сучасною економічною наукою.

Зокрема, потребує подальшої розробки комплексна типологія загроз зовнішньоторговельній безпеці саме на регіональному рівні, з урахуванням просторової асиметрії наслідків війни. Недостатньо розробленими залишаються також питання інституційного реагування на ці загрози, зокрема з боку органів місцевого самоврядування, бізнес-асоціацій, кластерних об'єднань. Позбавленим цілісного теоретичного контуру є поняття «регіональна економічна суб'єктність» у сфері зовнішньоекономічної політики. Відсутня у фаховій літературі й модельна візуалізація компонентної структури регіональної торговельної безпеки в умовах деструктивних воєнних трансформацій.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне наповнення поняття регіональної зовнішньоторговельної безпеки в умовах збройної агресії РФ, а також визначення ефективних стратегій її забезпечення з урахуванням просторових, інституційних і ринкових чинників.

Результати

У контексті збройної агресії РФ проти України зовнішньоторговельна безпека втрачає статус периферійного аспекту економічної політики й трансформується в один із ключових вимірів національної економічної стійкості. Регіональний рівень у цьому контексті стає не лише об'єктом дії глобальних геоекономічних тектонік, але й суб'єктом вироблення локальних стратегій економічного виживання, а згодом - і розвитку. Війна, поза її суто безпековим виміром, постає як фактор фундаментальної перебудови торговельної інфраструктури, логістичних каналів, ринкових орієнтирів та міжнародних репутаційних позицій, які формувалися протягом десятиліть.

Деструкція традиційних торговельних маршрутів, бомбардування портової інфраструктури, блокада морських перевезень, руйнування автомобільно-залізничних вузлів у східних і південних регіонах - ці явища не лише змінили географію експорту та імпорту, але й оголили структурну вразливість економіки, яка надмірно спиралася на експорт сировинної продукції, зосередженої в кількох регіонах. Водночас нові умови висвітлили той парадокс, що найбільші загрози зазнали ті регіони, які до 2022 року демонстрували найбільшу зовнішньоекономічну активність. Зазначений феномен засвідчив, що саме регіональна структурна диверсифікація, а не лише обсяг торгівлі, визначає довгострокову стабільність зовнішньоекономічних відносин [1].

З огляду на це, геоекономічний контекст набуває нової складності, в якій зміщується центр ваги - від глобальних ринків як орієнтиру до регіонів як автономних вузлів прийняття стратегічних рішень. Виникає нова конфігурація економічного простору, де фактори безпеки, довіри, репутаційної сталості й цифрової інтеграції починають переважати над традиційною логікою порівняльних переваг. У цій новій парадигмі регіони, що раніше не були гравцями в зовнішньоторговельній політиці, починають відігравати дедалі активнішу роль у формуванні нових логістичних маршрутів, укладанні прямих контрактів із зарубіжними партнерами, просуванні локальних товарів на нові ринки - не лише як представники держави, а як самостійні суб'єкти економічного позиціонування.

Неможливо також оминати увагою сутнісну трансформацію у сфері прийняття рішень. Під тиском екзистенційних загроз активізувались горизонтальні зв'язки між регіонами, громадськими об'єднаннями, бізнес-асоціаціями, які спільно почали формувати альтернативні канали поставок, платформи підтримки експортерів та системи взаємної допомоги. Інакше кажучи, війна відкрила простір не лише для руйнування, а й для переформатування економічної суб'єктності на мезорівні - у бік більшої мобільності, адаптивності й взаємозалежності [2].

Особливої уваги потребує питання міжрегіональної асиметрії. У той час як частина західних областей отримала можливість трансформуватися в нові логістичні хаби з

експортною переорієнтацією на ринки ЄС, інші регіони -особливо ті, що наближені до фронту - були змушені здійснити глибоку деіндустріалізацію і фактично перейти до економіки виживання. Зазначені трансформації ще більше підсилюють соціально-економічну поляризацію, що ускладнює реалізацію єдиної державної політики у сфері зовнішньоекономічної безпеки. За відсутності дієвих компенсаторних механізмів зростає ризик утворення повоєнних "зон економічного мовчання", в яких втрата зовнішніх ринків стане точкою неповернення до високопродуктивної економічної діяльності [3].

Таким чином, війна як каталізатор геоекономічних зрушень не лише унаочнила вразливість зовнішньоторговельної моделі, але й вивела на передній план необхідність формування регіональних стратегій, що поєднують елементи екстреної адаптації з довгостроковим баченням нової економічної географії. Саме у здатності регіонів діяти як стратегічні суб'єкти, що не лише реагують на виклики, а й формують контрнарратив торговельної безпеки, і полягає нова філософія регіонального економічного буття у XXI столітті [4].

Розгляд зовнішньоторговельної безпеки в регіональному вимірі вимагає сутнісної реконструкції базових категорій економічної безпеки як таких, що не можуть бути редуковані до макроекономічних індикаторів чи обсягів експортно-імпортних операцій. Йдеться про складне перехрестя економічного, інституційного та політичного вимірів, в якому поняття безпеки набуває значення не лише як протиставлення загрозам, але й як здатність системи зберігати ідентичність, адаптуватися до екстремальних умов і водночас проектувати траєкторії розвитку, що не є реактивними.

У межах аналітичного підходу до розуміння зовнішньоторговельної безпеки на регіональному рівні доцільно виокремити щонайменше чотири взаємопов'язані компоненти: функціональну стабільність торговельної інфраструктури, інституційну дієздатність органів місцевої влади та суб'єктів господарювання, здатність до гнучкої переорієнтації торговельних потоків, а також інтегративний потенціал регіону в зовнішньоекономічному просторі. Саме ця чотирикомпонентна модель дає змогу не лише фіксувати стан речей, але й виявляти внутрішню логіку стратегічної поведінки регіону в кризових умовах (Рис.1) [2, 4-7].



Рис. 1. Модель регіональної зовнішньоторговельної безпеки в умовах воєнної агресії

Сформовано автором

Представлена структурно-інституційна модель дозволяє зняти редуцціоністські уявлення про безпеку як механічну суму зовнішньоекономічних показників і натомість окреслити її як результат складної взаємодії матеріального, нормативного й суб'єктного рівнів. Відтак, зовнішньоторговельна безпека не може бути забезпечена виключно зусиллями центральної влади чи окремих міністерств - вона вимагає повноцінної регіоналізації економічного управління із делегуванням повноважень, ресурсів і відповідальності на місця.

В українських реаліях інституційна основа таких підходів окреслюється комплексом документів стратегічного планування (стратегії регіонального розвитку, програми підтримки експорту, плани децентралізації), проте їх реалізаційний потенціал часто стикається з інерцією бюрократичних структур, асиметрією між формальними і неформальними механізмами впровадження та недостатнім рівнем взаємодії з бізнес-спільнотою. Аналіз практик Європейського Союзу (зокрема в межах ініціативи EU Trade Policy Review) демонструє, що стратегічна автономія регіонів щодо зовнішньоекономічної діяльності цілком можлива за умови чіткого нормативного врегулювання, політичної волі та багаторівневої системи підтримки (включаючи регіональні агентства розвитку, експортно-кредитні установи, центри торговельної дипломатії) [8].

У цьому контексті переосмислення функціонального значення регіональної зовнішньоторговельної безпеки не як похідної загальнодержавної політики, а як самостійного об'єкта стратегічного управління відкриває нові можливості для розроблення ефективних механізмів протидії загрозам, що виникають унаслідок збройної агресії, торговельної блокади або глобальних кризових явищ.

У період повномасштабної збройної агресії РФ перед регіонами України постає спектр загроз, що не лише порушують стабільність зовнішньоторговельної діяльності, але й формують нову економічну реальність, де багатовимірна вразливість переходить у статус хронічної. Водночас ці загрози не є однорідними ані за характером, ані за просторовою структурою. Їхня типологізація дозволяє не тільки виокремити найбільш критичні вектори впливу, але й зрозуміти логіку, за якою формується асиметрія регіональної вразливості. Аналіз таких структурно-функціональних особливостей є передумовою для розроблення дієвих механізмів адаптації.

Загрози можна поділити щонайменше на чотири аналітичні кластери: інфраструктурно-логістичні, інституційно-правові, інформаційно-комунікативні та ринково-структурні. Кожен із них має власну динаміку прояву, географічну специфіку, джерело виникнення та безпосередні наслідки для зовнішньоторговельної здатності регіону. У Таблиці 1 подано порівняльну характеристику зазначених параметрів у контексті системного підходу, що дозволяє глибше осмислити їхню взаємозв'язану природу.

Таблиця 1

Структура загроз зовнішньоторговельній безпеці регіонів України в умовах воєнної агресії

Кластер загроз	Характер загроз	Джерело виникнення	Просторова локалізація	Наслідки для зовнішньоторговельної діяльності
Інфраструктурно-логістичні	Руйнування портів, мостів, залізничних вузлів, складів	Воєнні дії, прицільні атаки на логістику	Схід, Південь, частково Центр	Переривання експортних маршрутів, втрата доступу до ринків
Інституційно-правові	Брак регіональних повноважень, нестабільність регулювання	Централізована модель управління, воєнний стан	Усі регіони, зокрема прикордонні	Неможливість оперативної адаптації торговельної політики

Інформаційно-комунікативні	Підриг репутації, фейки, дезінформація	Інформаційні атаки рф, відсутність стратегій публічної дипломатії	Міжнародний рівень, трансрегіональні наслідки	Зменшення довіри до українських регіональних брендів
Ринково-структурні	Втрата традиційних ринків, низька товарна диверсифікація	Руйнування промисловості, логістична криза	Донеччина, Луганщина, Запоріжжя, Харківщина	Критичне зниження експортного потенціалу, деіндустріалізація

Узагальнено автором за [2, 4, 5, 9-11]

Наведена таблиця ілюструє не лише багатокомпонентність загроз, але й те, що функціональна вразливість є похідною як від зовнішніх ударів, так і від внутрішньосистемних обмежень. Більшість загроз мають композитний характер, тобто виникають у точці перетину воєнного насилля, інституційної інерції та економічної моноспеціалізації. У свою чергу, просторовий аспект демонструє, що регіони, що межують із зоною бойових дій, зазнали не лише фізичних руйнувань, але й стратегічної втрати торговельного майбутнього у старих координатах.

Таким чином, структурно-функціональний аналіз загроз дозволяє не лише фіксувати кризові явища, але й виявляти закономірності, що в подальшому мають бути враховані при формуванні регіональних стратегій реагування та плануванні повоєнної торговельної реінтеграції. У цьому процесі ключову роль відіграватиме здатність регіонів не просто долати наслідки війни, а й перебудувувати свою економічну логіку відповідно до нових викликів глобального порядку.

Становлення регіональних стратегій нейтралізації зовнішньоторговельних загроз у нинішніх умовах постає не як реактивна відповідь на воєнну катастрофу, а як спроба сформулювати нові правила економічного буття - на основі адаптивності, субсидіарності й багаторівневої співпраці. У таких умовах регіони більше не можуть залишатися адміністративними одиницями реалізації централізованих рішень; натомість вони мають виступити генераторами власних економічних сценаріїв, зокрема у сфері зовнішньоекономічної взаємодії.

Одним із перших проявів нової економічної суб'єктності є формування альтернативних логістичних маршрутів. Наприклад, західні регіони України, скориставшись транскордонним розташуванням, активізували використання сухопутних транспортних коридорів, переорієнтованих на прикордонні хаби Польщі, Словаччини, Румунії та Угорщини. Саме тут, за умов мінімізації ризиків для транспортування, виникають нові платформи для аграрного, машинобудівного, деревинного експорту. У цьому сенсі логістика набуває не лише інфраструктурного, а й політичного значення - як простір інтенсифікації взаємодії між регіонами України та регіонами суміжних держав-членів ЄС [10].

Паралельно спостерігається розвиток кластерних ініціатив, зорієнтованих на відновлення експортного потенціалу малого і середнього бізнесу. Регіональні експортні альянси - тимчасові або сталого характеру - дозволяють консолідувати виробничі потужності, диверсифікувати товарну пропозицію та зменшити транзакційні витрати при виході на міжнародні ринки. Така практика зумовлює формування нової логіки господарської кооперації, у якій співпраця стає відповіддю на руйнацію вертикальних ланцюгів вартості. Особливого значення в архітектоніці цих стратегій набуває інституційна інженерія. Вона передбачає створення спеціалізованих регіональних інституцій - торговельних представництв, логістичних офісів, агенцій підтримки експорту, центрів цифрової сертифікації та правового супроводу. Їхня функція - забезпечити горизонтальні комунікації між бізнесом, владою, освітнім середовищем та

міжнародними партнерами. Наявність таких інституцій не лише покращує здатність регіону діяти як зовнішньоторговельний суб'єкт, а й сприяє формуванню довіри як валюти у зовнішньоекономічних відносинах [12].

Нова економічна суб'єктність передбачає також символічну складову - формування унікального регіонального нарративу, що може бути артикульований у публічному, дипломатичному, культурному та цифровому вимірах. Регіони, що прагнуть зберегти або вибудувати зовнішньоекономічні зв'язки, мають виступити не лише постачальниками товарів, але й носіями ідентичності, здатної резонувати в уявленнях закордонних партнерів. У цьому сенсі регіональна політика у сфері зовнішньоторговельної безпеки має охоплювати не лише економічну, але й комунікативну та етичну площину.

Важливо усвідомлювати, що зазначені трансформації не обмежуються лише короткостроковими рішеннями в умовах війни. Модель адаптації, яка формується нині, закладає основи для післявоєнного ландшафту, в якому регіон перестає бути пасивним виконавцем інструкцій, а натомість розглядається як центр формування власної торговельної стратегії. Інакше кажучи, відбувається глибока політико-економічна зміна масштабу, де зовнішньоекономічна безпека починає творитися не лише в міністерствах, а й у муніципалітетах, експортних офісах, місцевих агенціях розвитку. Така стратегія, у своїй змістовності, не лише відповідає на загрози, а й репрезентує нову філософію економічного укорінення - здатність діяти на глобальній арені з опорою на локальні корені, інституційну зрілість і культурну артикуляцію.

Висновки

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України зовнішньоторговельна безпека регіонів постає як складна й багатовимірна категорія, що виходить далеко за межі класичного економічного дискурсу. До її змісту належать не лише показники експорту й імпорту, а й здатність територіальних громад, адміністративно-економічних систем та інституційних утворень зберігати функціональну стійкість, адаптуватися до структурних трансформацій і виступати активними суб'єктами у глобальному торговельному просторі. Зазначена здатність, у свою чергу, не є рівномірно розподіленою, що обумовлює просторову асиметрію в контексті безпеки зовнішньоекономічної діяльності.

Розгортання системи загроз, які постали перед регіонами України, виявило не лише фізичну вразливість транспортної, логістичної й виробничої інфраструктури, але й більш глибокі проблеми - зокрема інституційну фрагментованість, нормативну інерційність, відсутність горизонтальної координації та стратегічного бачення на місцях. Аналіз доводить, що успішна протидія цим загрозам можлива лише за умови переходу від централізованої реактивної моделі управління до децентралізованої системи стратегічної автономії регіонів, в якій ключову роль відіграють гнучкість, інституційна інженерія та економічна суб'єктність.

Засвідчено, що ефективні регіональні стратегії нейтралізації загроз зовнішньоторговельній безпеці формуються на перетині кількох взаємопов'язаних чинників: активізації транскордонної логістики, формування кластерних платформ, створення нових інституцій підтримки експорту, мобілізації культурного капіталу, а також розвитку регіональної торговельної дипломатії. Важливо, що ці практики мають не лише економічний вимір, а й соціально-символічну площину - оскільки відновлення та утвердження економічної суб'єктності регіонів є також актом спротиву, культурного самоствердження та політичної зрілості.

Зовнішньоторговельна безпека в новій парадигмі має формуватися не як інструмент стабілізації старої моделі, а як фундамент оновленої, адаптивної, етичної та інтегрованої системи економічної взаємодії, в якій регіони України не лише

захищаються від зовнішніх загроз, а й конструюють нові горизонти глобальної присутності. Відтак, виклики сьогодення мають бути трансформовані у стратегічні ресурси майбутнього.

Список використаної літератури

1. Власенко, І. В., Коцераба, Н. В., & Солоненко, А. В. (2025). Стан та перспективи зовнішньоторговельної діяльності України в умовах війни. *Економіка і організація управління*, 4-11. <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/16964/16861>
2. Заїка, О. (2024). Зовнішньоторговельна безпека регіону та її місце в системі національної безпеки. *Економіка та суспільство*, (60). <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3621/3551>
3. Шнирков, О., Філіпенко, А., & Поліщук, Л. (2024). Зовнішньоторговельні відносини України в умовах російсько-української війни. URL: https://ud.gdip.com.ua/wpcontent/uploads/2024/10/102_2024.pdf. http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/ukrdip_2024_25_103.pdf
4. Бабець, І. Г. (2022). Зовнішньоторговельна безпека регіонів України: внутрішні та зовнішні загрози в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*, (2), 101-110. https://re.gov.ua/re202202/re202202_101_BabetsIH.pdf
5. Бабець, І. Г. (2023). Напрями зниження загроз зовнішньоторговельній безпеці регіонів України. URL: https://re.gov.ua/re202302/re202302_050_BabetsIH.pdf. http://jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/regek_2023_2_7.pdf
6. Іруна, Г. В. (2021). Теоретико-методологічні засади дослідження впливу зовнішньоекономічних чинників на економічну безпеку регіонів України. *Problemy Ekonomiky*, (4), 85-91. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-4_0-pages-85_91.pdf
7. Vlasenko, I., & Ternova, A. (2025). Регіональні пріоритети зовнішньоторговельної діяльності. *Foreign trade: economics, finance, law*, 138(1), 113-130. <https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/download/2239/2093>
8. Rabinovych, M. (2023). Striving for trade not peace? Revisiting trade-peace and trade-security nexuses in the EU's trade policy strategy amidst the Russia-Ukraine war. *Journal of European Integration*, 45(7), 1075-1098. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07036337.2023.2232940>
9. Mazaraki, A., & Melnyk, T. (2022). Economic security of Ukraine under the conditions of Russian aggression. *Scientia fructuosa*, 5(4), 28. <https://www.academia.edu/download/105459324/PDF.pdf filename UTF-8PDF.pdf>
10. Петелицький, М. (2024). Концептуальні підходи до формування зовнішньоторговельної політики в умовах глобалізації. *Академічні візії*, (37). <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/1487/1371>
11. Бродський, В. О., & Сухомлин, М. О. Вплив зовнішньоторговельної безпеки на економічний розвиток регіону. <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/7ec82106-66fd-4164-a1fa-5afab0f488c8/content#page=47>
12. Карпенко, О. І. Забезпечення економічної безпеки національних економік в умовах глобальної регіоналізації.

<https://mu.edu.ua/storage/MSU/pages/specrady/%D0%94%D0%A4%2012.093.006%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20.pdf>